

organs of internal affairs of Ukraine is done. It is determined that existent methodical recommendations are not directed on the exposure of professional competence, in particular on its component – social competence of future law enforcing employees. The results of J. Guilford-M. Salliven's test of social intellect approbation in the organs of internal affairs are given.

Key words: professional psychological selection, social intellect, social competence, professional competence, test of social intellect.

Отримано: 30.09.208.

УДК 159.923:005.95-051

А.С. Москальова

Специфічні особливості розвитку психологічної культури управлінських та методичних кадрів освіти в умовах післядипломної педагогічної освіти

У статті досліджуються специфічні особливості розвитку психологічної культури керівних та методичних кадрів курсів підвищення кваліфікації в умовах післядипломної педагогічної освіти. Розглянуто стан сформованості рівнів психологічної культури у зазначеної категорії слухачів та проведено аналіз зазначеної проблеми. Доведено необхідність активізації роботи підвищення психологічної культури в системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: психологічна культура, керівні та методичні кадри підвищення кваліфікації.

В статье исследуется проблема развития психологической культуры руководящих и методических кадров курсов повышения квалификации в системе последипломного педагогического образования. Рассмотрено состояние сформированности уровней психологической культуры в указанной категории слушателей и проведен сравнительный анализ. Доказана необходимость активизации работы повышения психологической культуры в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: психологическая культура, руководящие и методические кадры повышения квалификации.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження полягає у необхідності виявлення тенденцій і напрямків розвитку психологічної культури як у керівних кадрів, так і методичних кадрів освіти – слухачів підвищення кваліфікації ППО та створенні на їх основі відповідної технології, яка буде сприяти позитивним змінам у їхньому особистісному розвитку.

Мета дослідження: дослідити рівень сформованості психологічної культури слухачів, підвищення кваліфікації післядипломної педагогічної освіти різних категорій та провести порівняльний аналіз.

Методика та організація дослідження. Дослідження проводилось серед слухачів різних категорій підвищення кваліфікації ППО, а саме: методисти ВНЗ I-II рівнів акредитації, методисти РМК, керівники загальноосвітніх навчальних закладів, завідувачі кафедр ВНЗ, проректори ВНЗ. Загальний масив досліджуваних за кількістю складав 150 осіб.

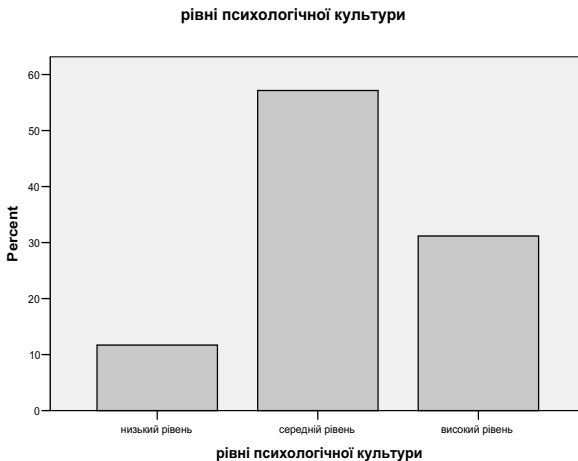
Методи дослідження: у процесі проведення емпіричного дослідження було використано тест “Психологічна культура особистості” О. Моткова. Математична обробка даних та графічна презентація результатів здійснювалась за допомогою комп’ютерного пакету статистичних програм.

Аналіз результатів та їх обговорення

Під час емпіричного дослідження було визначено специфічні психологічні особливості та рівні сформованості психологічної культури управлінських та методичних кадрів в системі післядипломної педагогічної освіти.

У результаті проведеного тестування було виявлено три рівні сформованості психологічної культури (надалі ПК) – високий, середній і низький. Встановлено, що більшість слухачів (57,1 %) знаходяться на середньому рівні, кількість слухачів з низьким рівнем склала 11,7 %, високий рівень виявлено лише у 31,2 % (див. рис.1).

Репрезентація категорій слухачів надала можливість виявити рівні сформованості ПК залежно від категорії слухачів. Серед таких: найнижчий (100%) рівень мають методисти ВНЗ I-II рівнів акредитації, керівні кадри ЗНЗ (9,1 %); середній рівень виявлено у: методистів РМК (50 %), керівних кадрів ЗНЗ (63,6 %), завідувачів кадрів ВНЗ (65 %), проректорів ВНЗ (100%); високий відмічено у методистів РМК (50 %), керівних кадрів ЗНЗ (27,3 %), завідувачів кадрів ВНЗ (35%) (див. табл.1.).

Рис.1 Рівні загального показника сформованості психологічної культури слухачів підвищення кваліфікації післядипломної педагогічної освіти

Таблиця 1

Рівні сформованості психологічної культури слухачів різних категорій підвищення кваліфікації післядипломної педагогічної освіти

Категорія слухачів	Рівні психологічної культури(у %) Н (низький), С (середній), В (високий)		
	Н	С	В
Методисти ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації	100	–	–
Методисти РМК	–	50,0	50,0
Керівні кадри ЗНЗ	9,1	63,6	27,3
Завідувачі кафедр ВНЗ	–	65,0	35,0
Проректори ВНЗ	–	100	--
По масиву загалом	11,7	57,1	31,2

Як показали результати дослідження, більшість респондентів (залежно від категорії слухачів) знаходяться на середньому рівні сформованості ПК, проте треба відмітити відсутність показника високого рівня представників методистів ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації та у проректорів ВНЗ. Вищезазначене змушує підкреслити необхідність підвищувати рівень пси-

хологічної культури як у тих, в кого низький, так і тих, у кого недостатній рівень сформованості.

Аналіз результатів дослідження слухачів *залежно від статі* показав (див. табл. 2.), що більшість чоловіків (70,0 %) мають середній рівень сформованості психологічної культури і лише 30,0 % – високий. Натомість у жінок ця якість розвинена менше (19,1 % – низький рівень, 48,9 % – середній і 31,9 % – високий).

Загалом такі результати підтверджують необхідність підвищення рівня психологічної культури як у однієї, так і іншої групи респондентів як чоловіків, так і жінок.

Таблиця 2

Рівні сформованості психологічної культури слухачів різних категорій підвищення кваліфікації післядипломної педагогічної освіти (залежно від статі)

Респонденти (залежно від статі)	Рівні психологічної культури(у %) Н (низький), С (середній), В (високий)		
	Н	С	В
Жінки	19,1	48,9	32,9
Чоловіки	-	70,0	30,0
По масиву загалом	11,7	57,1	31,2

Наступним показником впливу на рівень сформованості психологічної культури ми розглянули *залежність від сімейного стану* (див. табл.3.). Серед “одружених” є особи з низьким рівнем ПК(13,6 %), найбільше представників з середнім рівнем (59,1 %) і невелика кількість слухачів з високим рівнем (27,3 %). Щодо “неодружених”, то їх рівень сформованості ПК децю кращий 45,5 %, з середнім рівнем, а решта(54,5 %) на високому рівні (див. табл. 3).

Таблиця 3

Рівні сформованості психологічної культури слухачів різних категорій підвищення кваліфікації післядипломної педагогічної освіти (залежно від сімейного стану)

Респонденти (залежно від сімейного стану)	Рівні психологічної культури (у %) Н (низький), С (середній), В (високий)		
	Н	С	В
“одружені”	13,6	59,1	27,3
“неодружені”	-	45,5	54,5
По масиву загалом	11,7	57,1	31,2

Більш яскраво характеризує рівні сформованості ПК загальний показник *залежності від сімейного стану*: “одружений–неодружений” у гендерній ретроспективі. Так жінки мають високий рівень сформованості ПК лише у 31,9%, середній – 48,9 %, і як не прикро 19,1 % – низький; чоловіки лише високий (30,0 %) рівень, та середній (70,0 %) рівень. Гендерний аналіз за показником “одружений–неодружений” вказує, що чоловіки як одружені (середній рівень 73,1 %, високий – 26,9%), так і неодружені (середній рівень 50,0 %, високий – 50,0 %) мають більш гармонійно сформовану психологічну культуру. У одружених жінок яскраво виражено дисгармонійність сформованості ПК: є жінки з низьким рівнем (22,5 %), з середнім (50,0 %) і лише 27,5 % високий рівень. У неодружених жінок дещо кращий показник (57,1 % високий та 42,9 % середній рівні). Помітно, що серед неодружених як чоловіків, так і жінок відсутній низький рівень сформованості ПК, водночас достатньо сформований (жінки – 57,1 %, чоловіки – 50,0 %) високий рівень ПК (див.табл.4).

Таблиця 4

Гендерний аспект рівнів сформованості ПК залежно від сімейного стану у слухачів курсів підвищення кваліфікації

Стать	Сімейний стан	Рівні психологічної культури Н (низький), С (середній), В (високий)		
		Н	С	В
жінки	одружені	22,5	50,0	27,5
	неодружені	-	42,9	57,1
Разом		19,1	48,9	31,9
чоловіки	одружені	-	73,1	26,9
	неодружені	-	50,0	50,0
Разом		-	70,	30,0

Також виявлено залежність рівнів сформованості ПК від наявності дітей у сім’ї. У тих респондентів, які не мають дітей, рівень сформованості ПК вищий: з високим (66,7 %), середнім (33,3 %) рівнем. У респондентів, у яких є діти, високий рівень мають лише 28,2 %, середній (59,2%) рівень є переважаючим, а також є такі, у яких виявлено низький рівень (12,7 %).

Дослідження рівнів сформованості психологічної культури *залежно від статі та наявності дітей* надали можливість

помітити розбіжність між рівнями сформованості рівнів ПК у жінок (високий – 31,9 %, середній – 48,9 %, низький – 19,1 %) та чоловіків (середній – 70,0 %, високий – 30,0 %). Так, *у жінок, які мають дітей*, найкраще сформовано середній рівень (52,4 %) психологічної культури, а високий рівень (26,2 %) майже співпадає з низьким (21,4 %); серед жінок, які не мають дітей, найбільше сформований високий рівень психологічної культури (80,0 %), а решта знаходяться на середньому (20,0 %). Що ж до чоловіків, то результати дещо інші. У чоловіків, які мають дітей, середній показник (69,0 %) сформованості психологічної культури переважає, а високий рівень майже на половину нижчий (31,0 %). У чоловіків, які не мають дітей, рівень сформованості тільки на середньому рівні (100 %). Проведений аналіз вказує на відсутність у чоловіків та незаміжніх жінок показників низького рівню та водночас недостатній рівень сформованості високого рівня психологічної культури, що може вказувати на відсутність достатнього досвіду як в одних, так і в інших.

Дослідження рівнів сформованості ПК *залежно від статі та регіону проживання*, показали, що загальний показник у жінок переважає середній рівень (48,9 %), потім високий (31,9 %) і низький (19,1 %); у чоловіків дещо кращий стан (середній – 70,0 %, високий – 30,0 %). Аналіз результатів респондентів-жінок вказує, що найнижчий рівень сформованості ПК на сході (54,5 %), на півдні і центрі однаковий (14,3 %) і на заході (5,3 %); середній рівень представлений так: центр (71,4 %), потім північ (66,7 %), майже однаково захід (47,4 %) та схід (45,5 %), на завершення південь (28,6 %); високий рівень – на першому місці південь (57,1 %), на другому – захід (47,4 %), на третьому північ (33,3 %), на сході – відсутній. Для *чоловіків* характерним є те, що у всіх регіонів відсутній показник низького рівню; осіб з середніми показниками можна розмістити у такому порядку: південь (85,7 %), схід (75,0 %), центр (66,7 %), захід (62,5 %), північ (50,0 %); проте осіб з високим рівнем набагато менше: північ (50,0 %), захід (37,5 %), центр (33,3 %), схід (25,0 %), південь (14,3 %).

Тобто, дослідження вказує про необхідність підвищення високого рівня сформованості психологічної культури як у жінок, так і чоловіків.

Дослідження щодо сформованості рівнів ПК *залежно від статі та загального стажу роботи* надав такі результати: у

жінок переважає середній рівень – 48,9 %, низький – 19,1 %, проте високий рівень – 31,9 %. У той же час у чоловіків середній рівень склав 70,0 %, а високий решту 30,0 %.

Досконалий аналіз надав можливість виявити такі результати: серед жінок із загальним стажем роботи 6-10 років переважає високий рівень (50,0%), потім іде середній (25,0 %) і, як не прикро, існує скільки ж низького рівню. У жінок із загальним стажем роботи 11-15 років більшість респонденток знаходиться на середньому рівні (70,0 %), майже такий же рівень, як у попередніх низького рівню (20,0 %), і набагато нижче високий рівень (10 %). Жінки зі загальним стажем роботи 16-20 років мають відсутність порівну представників як середнього (50,0 %), так і високого (50,0 %) рівнів. Що стосується жінок із стажем роботи 21-25 років, то ми спостерігаємо збільшення осіб з низьким 46,2 %, 30,8 % представників і з середнім і лише 23,1 % з високим рівнем сформованості психологічної культури.

У чоловіків результати дещо інші. По-перше, у всіх слухачів цієї категорії відсутні представники низького рівня сформованості рівнів ПК. У чоловіків із загальним стажем роботи 11-15 років переважає середній рівень (100,0%). У чоловіків із загальним стажем роботи 16-20 років більшість респондентів знаходиться на середньому рівні (75,0 %) і лише 25,0 % – на високому рівні. Що стосується чоловіків із стажем роботи 21-25 років, то 81,8 % є представники із середнім і лише 18,2 % з високим рівнем сформованості психологічної культури. Зі стажем роботи 26 років і більше мають рівень сформованості рівнів ПК однакову кількість представників.

Гендерний аналіз сформованості рівнів ПК залежно від категорії слухачів надав можливість прослідкувати загальний показник, у жінок він нижчий (високого рівня 31,9 %, середнього – 48,9 %, низького – 19,1 %), у чоловіків дещо вищий, за відсутністю низького рівня, проте високий майже однаковий (високий – 30 %, середній – 70 %).

У результаті проведеного аналізу можна відмітити такі особливості сформованості рівнів ПК залежно від статі та категорії слухачів: серед методистів ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації переважають представники низького рівня сформованості ПК (100%); серед методистів РМК таких представників порівну (50 %), причому тільки на середньому та низькому рівнях; серед

керівних кадрів ЗНЗ (80,0 %) – це ті особи, що знаходяться на середньому рівні, решта на низькому (20 %); результати дослідження завідувачів кафедр ВНЗ показали, що більша частина знаходиться на середньому рівні (62,5 %), а решта на високому (37,5 %); проректори ВНЗ надали можливість визначити осіб із середнім рівнем сформованості ПК (100%).

Цікаві результати дослідження виявлені *залежно від категорії слухачів та сімейного стану*. Так, серед *одружених* низький рівень притаманний методистам ВНЗ I-II рівнів акредитації (100 %) та керівним кадрам освіти ЗНЗ (11,1 %); з середнім рівнем: методисти РМК (50,0 %), керівні кадри освіти ЗНЗ (66,7 %), завідувачі кафедр ВНЗ (70,6 %) та проректори ВНЗ (100%) рівнях сформованості ПК. Серед *неодружених* низький рівень не прослідковується у жодного респондента; на середньому рівні знаходяться методисти РМК (50,0 %), керівні кадри освіти ЗНЗ (50,0 %), завідувачі кафедр ВНЗ (33,3 %).

Також нас зацікавили результати залежно від категорії слухачів та наявності у них дітей. Серед тих, у кого є *діти* низькі результати рівнів сформованості ПК виявили такі категорії, як методисти ВНЗ I-II рівнів акредитації (100 %) та керівні кадри освіти ЗНЗ (9,1 %); середні – методисти РМК (54,5 %), керівні кадри освіти ЗНЗ (63,6 %), завідувачі кафедр ВНЗ (65,0%) та проректори ВНЗ (100%); високі – методисти РМК (45,5 %), керівні кадри освіти ЗНЗ (27,3 %), завідувачі кафедр ВНЗ (35,5 %). Немає дітей тільки в категорії методисти РМК. Їх результати розподілилися так: середній рівень – 33,3 %, високий – 66,7 %. Отже, виявлено групу слухачів з низькими показниками рівнів сформованості ПК. Це представники одружені та з наявністю дітей. Проте ми прийшли до висновку, що причиною цього може бути відсутність у цієї категорії позитивного досвіду, а не сам факт наявності цих показників.

Висновок. Отже, в результаті проведеного емпіричного дослідження було встановлено, що психологічна культура управлінських та методичних кадрів освіти вимагає постійного удосконалення та розвитку, що можна забезпечити в системі післядипломної педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Москальова А.С. Про роль психологічної культури у розвитку особистості керівника закладу освіти // Коломінські читання. Матеріали I Міжнародного

форуму , присвяченого пам'яті Н.Л. Коломінського, м. Київ, МАУП, 28 березня 2007р./Редкол.: М.Ф. Головатий (голов.ред.) та ін. – К.: МАУП,2007. – С. 135-139.

2. Москальова А.С. Психологічна культура керівника закладу освіти як основа духовного буття// Зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка, Л.М.Карамушки. – К.: Міленіум, 2007, – т. IX, Част. 6. – С. 294-298.
3. Москальова А.С. Психологічна культура та її роль у розвитку особистості керівників закладів освіти// Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка, Л.М.Карамушки: – К.: Міленіум, 2006. – Вип.29. – С.474-483.
4. Рибалко В.В. Психологічна культура особистості у професійній підготовці та діяльності практичного психолога // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичного психолога у вищих навчальних закладах: Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2002) / За ред. С.Д. Максименка; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка; Тернопільський експериментальний інс-т педагогічної освіти. – Тернопіль, 2002. – С.29 -32.
5. Семиченко В.А. Опыт системно-структурного моделирования сложных объектов в психолого-педагогических исследованиях / Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. наук. статей. Сер.: Педагогіка і психологія. – К.: Пед. преса, 2003. Вип.5. – С. 253-266.
6. Семиченко В.А. Пути повышения эффективности изучения психологии: Учеб. пособие. – К.: Магістр-S, 1997. – 120 с.

The problem of development of psychological culture of leading and methodical personnel of the extension qualification in the system of afterdiploma pedagogical education is explored in the article. The state of formed levels of psychological culture is considered at the noted category of listeners and the analysis of the noted problem is conducted. The necessity of activation of work of psychological culture heightening is proved in the system of afterdiploma pedagogical education.

Key words: psychological culture, leading and methodical personnel of the extension qualification.

Отримано: 3.10.2008.